

Toespraak Edje Zorgdrager bij de herdenking in de Tweede Kamer 14 augustus 2026

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

Mijn verhaal

Ik neem jullie mee naar Banjoe Biroe, Java, Nederlands-Indië.

Banjoe Biroe: Blauw water, dat klinkt idyllisch.

Maar dat is het niet op 23 augustus 1945.

Het is een overvol Japans interneringskamp met meer dan 5.500 vrouwen en kinderen.

Ik ben 4 jaar en een maand. Ik zit in dit kamp met mijn moeder en 3 jaar oudere broertje, Rink. Er is ook een tante in het kamp, zij heeft geen kinderen. Mijn moeder ligt in de ziekenboeg, heel erg ziek. Ik heb dysenterie.

Dat is een vieze ziekte, helemaal als er geen papier of water is om je bips mee schoon te maken.

Dan hoor ik een omroeper: Mevrouw Zorgdrager is overleden.

Dat is mijn moeder.

Rink heeft niet veel met mij, de tante zorgt, maar troost en omarmt niet.

Zij regelt dat we met ons drietjes door de ingewikkelde Bersiap periode heenkomen en ze regelt dat Rink en ik in februari 1946 in Batavia kunnen inschepen op de Japara, een troepen transportschip.

Ik leer veel in die maand, op reis naar Amsterdam:

Ik proef mijn eerste stukje kaas: lekker! Als ik een stukje gele zeep zie liggen, probeer ik weer een hap te nemen: zeep is dus niet lekker.

Een onbekende vrouw, die langs me loopt: *"Kind, wat stink jij"*.

Logisch, als je dysenterie hebt en niet weet hoe je daarmee moet omgaan. In Amsterdam hebben tantes gezorgd voor opvang van Rink en mij.

Ik ben heel erg in de war als ze, meteen na aankomst meedelen: *Voortaan noemen we je Anneke, naar je moeder*. Mijn moeder is toch dood? En ik heb toch al een naam?

Tante Rim is lief en troostend. Bij haar voel ik me veilig, ze houdt mijn hand vast als de dysenterie weer eens aanvalt.

Ik ga naar de Montessori kleuterschool en vanaf dag 1 vind ik het fijn om naar school te gaan.

Dan is daar ineens mijn vader. Ik weet eigenlijk niet wat dat is: een vader.

Een tante zegt: *Dit is je vader, geef hem maar een kus*.

Ik ben ontredderd, maar dat is hij ook.

Hij, stuurman bij de KPM en dwangarbeider aan de Pakan Baroe spoorlijn op Sumatra, probeert zijn leven weer op te bouwen,

vindt een baan, krijgt een relatie en koopt een huis en een zeilboot. Maar hij wordt ziek: leukemie. Ik zit naast zijn bed, lees hem voor.

Hij overlijdt als ik 8 jaar ben, wordt begraven op zijn eiland: Terschelling.

Rink en ik zijn er niet bij.

Ik voelde me veilig bij zijn vriendin, maar mocht niet bij haar blijven.

Dus verhuizen we naar de volgende oom en tante, wennen aan hun huisregels. En een nieuwe school. Dat is iedere keer weer een hele taak: Zorgen dat ze niet naar je vader en moeder vragen, maar dat doen ze natuurlijk toch.

En hopen dat ze niet vragen waar je eerst gewoond hebt.

Zo woon ik op tien adressen.

En dan heet ik ook nog Zorgdrager. O, wat wilde ik graag gewoon Jansen heten.

Ik weet nu, dat ik een onveilige jeugd had. Maar ik vond dat toen heel gewoon.

Ik snap nu, dat ik onveilige partners koos, want onveiligheid was wat ik kende.

School bleef ik fijn vinden.

Niet helemaal mijn eigen keus, maar ik kwam op een Christelijke kweekschool in Sneek terecht en woonde nog 3 jaar bij een tante en oom in Workum.

Ik heb altijd met veel plezier en voldoening in het onderwijs gewerkt:

Huishoudscholen, beroepsopleidingen en volwassenenonderwijs.

Ik weet nu dat ik eigenlijk altijd koos voor mensen die een extra duwtje nodig hadden in het leven. Ik noem een groepje analfabete mannen uit Marokko, die hier bij een sigarettenfabriek werkten en verplicht naar Nederlandse les moesten. Niet weten hoe een school er van binnen uit ziet, thuis de baas zijn en dan hier naar school moeten met ook nog een vrouw voor de klas. Dat vond ik spannend en mooi, de mannen trouwens ook.

Ik had regelmatig nachtmerries, die zo indringend waren dat ze de dag erna om me heen bleven hangen. Ik noemde ze kleefdromen. En ze vormden een thema:

Ik ben in een gezelschapje dat een boot of een trein of een vliegtuig moet halen. Maar ik heb dysenterie en moet steeds een plekje vinden dat als toilet kan dienen. Daardoor missen we de boot. Die zien we wegvaren: mijn schuld.

Heel langzaam werden de dromen minder beklemmend. En

ik droomde zelfs al een paar keer dat een lief mens hielp om alsnog de boot te halen.

Ik heb 2 zonen. De oudste heeft schizofrenie. Na veel moeilijke jaren voor hem en voor mij heeft hij besloten dat hij geen contact meer met mij wil.

Mijn jongste zoon en zijn vrouw hebben een dochtertje, ze is 4 jaar.

Een geschenk.

Hij heeft me verzekerd dat hij zich bij mij altijd veilig heeft gevoeld. Dat was een opluchting.

En dan was er al sinds 1972 Dick in mijn leven. Hij was tot 1996 mijn zwager.

Hij was ook in Soerabaja geboren, door dezelfde ambtenaar van de burgerlijke stand ingeschreven als ik twee jaar later, hij had in dezelfde Jappenkampen gezeten als ik, hij samen met zijn moeder, broer en zusje.

Hij vertelt graag het verhaal, dat hij mij daar al zag tussen al die honderden kinderen en toen al dacht: voor dat meisje ga ik later zorgen.

Ik was het me niet bewust, maar ik kon al die jaren ervaren hoe rustig en betrouwbaar hij was, op familiebijeenkomsten.

Zijn vrouw Dorien overleed in 1996.

Een jaar later vroeg ik of hij met mij mee wilde naar een bijeenkomst voor kinderen uit Jappenkampen.

Eigenlijk hoefde dat voor hem niet, hij was niet bezig met zijn verleden.

Hij ging mee, we hielden contact en werden ouderwets verliefd.

In 1999 zijn we getrouwd, zijn twee zonen en de mijne waren erbij. Sinds 2000 wonen we in het stadje Tholen op Tholen. Ik had daar de laatste jaren van mijn werkzame leven gewerkt en gewoond en me thuis gevoeld.

Ook sinds 1999 ben ik gastdocent bij de Stichting Gastdocenten WOII Zuidoost-Azie. Ik vertel mijn verhaal op basis- en middelbare scholen en aan volwassenen.

De reacties van kinderen kunnen me soms ontroeren: Een meisje uit groep 8, dat zegt: *Mevrouw Zorgdrager, ik denk dat uw moeder heel trots op u zou zijn.*

In 2007 organiseerde Amnesty International een reis langs de parlementen in Den Haag, Brussel, Berlijn, Londen en een tweede reis naar Canada met voormalige troostmeisjes uit China, Korea, de Filipijnen, Nederlands-Indië.

Zij waren intussen oude, enerzijds breekbare, anderzijds strijdbare vrouwen geworden. Het doel van de reis was dat de parlementen van deze landen de Japanse regering zouden aanspreken op hun verantwoordelijkheid voor het lot van deze

vrouwen.

Ik ging mee op deze reizen als begeleidster van Ellen van der Ploeg, Nederlands troostmeisje. Zij sprak heel open over haar ervaringen.

Ik heb op die reizen zo veel geleerd over vergeten en vergeven in verschillende culturen.

In 2008 konden Dick en ik samen mee op een reis naar Japan. Aangeboden door de Japanse regering: Een 'Peace Exchange' reis. Die reis bleek heel belangrijk voor ons te zijn. We waren met 14 mensen, die allemaal een kampverleden hadden.

In Tokio mocht ik mijn verhaal vertellen aan een groep van 200 studenten Internationaal Recht. Dat verhaal kwam binnen, voelde ik en wist ik later ook. Maar het belangrijkste moment van de reis kwam voor Dick en mij in Nagasaki. De plaats van de 2e atoombom van Amerika, op 9 augustus 1945. In het museum, aan die gebeurtenis gewijd, was een tentoonstelling: *Images from a Trunk*. Een Amerikaanse legerfotograaf, had als opdracht: Maak foto's van Nagasaki, na de ramp.

Hij heeft dat gedaan, kwam thuis, deed alles in een kist en zei, dat hij er nooit meer naar wilde kijken. Tot 63 jaar later. De foto's waren te zien in Nagasaki. Wij waren diep onder de indruk. Toen kwam het moment dat we deze foto zagen: Een Japans jongetje staat rechtop en dapper met zijn dode broertje op zijn rug, vastgesjord met een riem. Hij moet het broertje afgeven bij een massacrematie. Dit was het moment waarop voor ons de cirkel rond was. Dat Japanse jongetje was slachtoffer, maar ook dapper. En ik wist: Eigenlijk was ik een dapper meisje.

Ik laat jullie los door met jullie samen te denken aan de duizenden kinderen die nu in een oorlog leven. Als ze eruit komen: hoe haal je de oorlog uit die kinderen? En wat gaan ze zelf met hun onveilige ervaringen doen?